

Maatschappelijke rol van religieuze organisaties

De afgelopen drie jaar voerde Rotterdam rigoureuze veranderingen door in het sociale wijklandschap. Platform31 onderzocht of deze ‘welzijnswende’ ook leidde tot nieuwe vormen van maatschappelijk initiatief. Directeur Hamit Karakus van Platform31 overhandigde het onderzoeksrapport ‘Het belang van slow social work’ op 2 juni 2015 aan wethouder Hans Hugo de Jonge. De Kenniswerkplaats Leefbare Wijken organiseerde een debat over de maatschappelijke rol van religieuze organisaties. Vooral vertegenwoordigers van kerken en moskeeën namen deel aan het gesprek. Het leidde tot een levendig gesprek tussen vertegenwoordigers van Rotterdamse kerken, moskeeën en andere religieuze organisaties. Over de maatschappelijke activiteiten die zij ontplooiën, de kracht van deze initiatieven, de bedreigingen die er zijn en de ondersteuning die nodig is vanuit de gemeente.

Het brede religieuze veld verraste auteur Radboud Engbersen, die het onderzoek samen met zijn collega Tineke Lupi uitvoerde. Hij beleefde zijn zoektocht naar de maatschappelijke rol van religieuze organisaties als een grote avonturentocht. Hij waande zich kenner van de stad, maar dit domein bracht hem voortdurend naar plaatsen en mensen die hij niet kende. Hij stelde vast dat kerken en moskeeën een heel grote en belangrijke maatschappelijke rol vervullen voor grote groepen Rotterdammers, maar dat niemand de spreekwoordelijke *whole picture* heeft. “Zo zien we dat traditionele kerken langzaam vergrijzen terwijl het aantal internationale (migranten)kerken juist groeit. Voor de overheid is het nuttig om die religieuze organisaties goed in beeld te hebben.”

Hechter samenwerken

In de praktijk staat de gemeente niet eens ver van deze organisaties af, zo concludeert het rapport. “De gemeente Rotterdam stimuleert namelijk al jaren diverse initiatieven. Zo publiceert SKIN-Rotterdam in opdracht van de gemeente een nieuwe migrantengids, onderhoudt IJsselmonde intensief contact met de gebiedscommissies en de kerk en werkt PIT010 in Charlois en Hoogvliet al samen met House of Hope.” Die samenwerkingsverbanden mogen nog verder worden aangehaald, zo luidt een van de aanbevelingen uit het onderzoek.

Sleeping giant

“Is dat religieuze veld dan een soort *sleeping giant* die de participatiesamenleving dichterbij elkaar kan brengen?”, vraagt Engbersen zich hardop af. Die conclusie voert volgens hem te ver. “Door secularisering vallen steeds meer traditionele kerken weg en ontstaat er tegelijkertijd een verjonging bij internationale (migranten)kerken, islamitische organisaties en moskeeën. Desalniettemin beschikken de traditionele kerken over een enorm vrijwilligersnetwerk. Zij zijn de voelsprietten in de wijk en de grondleggers van de lokale voedselbanken die kerken op eigen initiatief organiseren.”

Kerkverzamelgebouw

Tijdens de officiële overhandiging van het rapport aan wethouder De Jonge onderstreepte Karakus het belang van de vele vrijwilligers: “Die inzet moeten we niet alleen koesteren, maar ook zichtbaar maken.” Hij memoreerde nog een aanbeveling uit het rapport, namelijk het voorstel om te experimenteren met een kerkverzamelgebouw in leegstaande kantoren of in bestaande kerken die op de sloopleest staan. Met hulp van de gemeente kunnen leegstaande kerken geschikt gemaakt worden voor kerkgenootschappen die ruimte nodig hebben. “Ook de overheid heeft er belang bij om gezichtsbepalende gebouwen te behouden”, voegde dominee Polhuis nog aan deze discussie toe.

Verzorgingstaat versus verzorgingstraat

Wethouder De Jonge benadrukte dat hij het idee van slow social work interessant vindt. “Wat dit begrip mijn inziens inhoudt, is dat we niet te wild moeten omspringen met het aanbesteden van welzijn. Voor je het weet, raak je mensen kwijt die je hartstikke nodig hebt.” Dat religieuze organisaties van onschatbare waarde zijn in de stad, blijkt volgens de wethouder overigens niet alleen uit het onderzoek. “Op zondagochtend zitten er nog altijd meer mensen in de kerk dan op zondagmiddag in de Kuip. Daar mogen we best wat vaker bij stilstaan. Juist nu we de kanteling maken van verzorgingstaat naar verzorgingstraat.”

Maatschappelijke activiteiten

Zoals in de Essalam moskee, waar dit enerverende debat plaatsvindt. Hier richt imam Azzedine Karrat zijn activiteiten onder meer op jongeren. “We willen hen ervan bewust maken wat ze voor de samenleving kunnen betekenen. Naast de warme maaltijden tijdens de Ramadan steunen we diverse liefdadigheidsorganisaties en kleinere projecten. Zo starten we binnenkort een project waarbij jongeren moslimouders ophalen voor het vrijdaggebed.” De Victory Outreach initieert vergelijkbare activiteiten. “Voorganger Jerry Mendeszoon: “Wij staan vooral bekend om het uitgebreide diner dat we tijdens de feestdagen aanbieden aan ongeveer vijfhonderd dak- en thuislozen en verslaafden. Daarnaast vinden we het belangrijk om jong en oud te informeren over de gevaren van verslaving.”

Ontmoeting en aandacht

Samengevat richten de meeste initiatieven van kerken, moskeen en religieuze organisaties zich op ontmoeting en aandacht. “Eigenlijk is de maatschappelijke rol die we als religieuze organisaties hebben dus veel breder dan alleen het initiëren van allerlei activiteiten”, vindt Marianne Vorthoren, directeur van SPIOR. “Een goede vertrouwensrelatie is hierin cruciaal. Daarmee slagen we erin rust te brengen in tijden van maatschappelijke onrust over gevoelige thema’s.”

Informele en formele netwerken floreren

“Wat is de kracht van deze kerkelijke initiatieven dan precies?”, vraagt Erik Snel, coördinator van de Kenniswerkplaats Leefbare Wijken. “Voor mensen die hulp zoeken heeft het contact met de kerk of moskee een andere gevoelswaarde dan het contact met professionele welzijnswerkers”, denkt Karrat. “De lijnen zijn korter en iedereen kan hier altijd zonder afspraak binnenlopen om problemen te bespreken.” Dit beamen ook Marianne Vorthoren en Elsbeth Hubach, een van de directeurs van House of Hope. Juist hierom pleiten ze voor een goede samenwerking tussen welzijnsorganisaties en religieuze organisaties. Hubach: “Slow social work is nodig om zowel de informele als de formele netwerken te laten floreren.”

Krachtige gemeenschap

Stephen Overduin, dominee Kerk van Nazarener, vult aan: “Mensen die wij helpen met kleding en voedsel worden onderdeel van de gemeenschap. De kracht zit ‘m dus niet alleen in de activiteiten, maar in de gemeenschap die daaromheen ontstaat.” “Dat is mooi verwoord”, merkt Madelon Grant, directeur van SKIN-Rotterdam op. “Bovendien ligt deze zienswijze naar mijn idee in het verlengde van het huidige regeringsbeleid: door de gemeenschap verder te versterken, kunnen we de mensen leren om het zelf te gaan doen.”

Verplicht vrijwilligerswerk

Genoeg over de kansen van slow social work. Welke bedreigingen liggen er op de loer? Voor House of Hope is dat het systeem van de Sociale Dienst. “Mensen die hun baan verliezen zijn de eerste vijf jaar verplicht om op bepaalde uren beschikbaar te zijn voor vrijwilligerswerk van de gemeente. Mensen die als vrijwilliger verbonden zijn aan House of Hope zijn dan niet of veel minder vaak inzetbaar voor onze activiteiten. Dat brengt de continuïteit van onze organisatie in gevaar. “Dit signaal is bekend bij de gemeente”, erkent Annemarieke van Egeraat van de Cluster maatschappelijke ontwikkeling. “Ook dat sociale ondernemers hierdoor hun vrijwilligers kwijt raken.

Met de informatie van nu weten we dat het niet altijd nodig is om mensen te activeren, omdat ze al heel actief zijn in de wijk of voor een kerk.”

Wantrouwen

Voor SPIOR is wantrouwen een grote bedreiging. “Op het moment dat een actieve voorhoede de maatschappelijke problemen bij jongeren zichtbaar aanpakt, raken ze vaak verwickeld in de hetze van het maatschappelijke en politieke debat. Van wantrouwen kruipen mensen in hun schulp”, zegt Vorthoren. Jounes Hannati, bestuurslid Stichting Sociaal Cultureel Feijenoord, herkent dat beeld. “Gaat het over moskeeën of de islam, dan loopt iedereen ineens op eieren. Als bestuur wordt je voorzichtig in wat je doet, omdat je wilt voorkomen dat de moskee onnodig in een kwaad daglicht komt te staan.”

Zichtbaar zijn

“Het punt van sommige moskeeën is dat ze van de buitenkant een cosmetische aanpassing krijgen, maar dat oude besturen blijven zitten”, vindt de heer Driss Tabghi. “Ondertussen is een groot deel van de jonge moskeegangers werkeloos of radicaliseert. Dat vraagt om een actievere aanpak van het bestuur. Hetzelfde geldt voor de ouderen zonder AOW of pensioen. Dat is een groot probleem.” Hannati: “Sommige moskeeën hebben inderdaad oudere besturen. Die zijn soms minder goed georganiseerd en minder professioneel. Ze zijn echter niet minder actief, alleen minder zichtbaar in tegenstelling tot de nieuwe generatie die zich veel meer laten zien via de sociale media.”

Overbelasting

José ten Kroode, manager PIT010 maakt zich vooral zorgen over de grenzen van vrijwilligerswerk. “Vooral waar het gaat om zorgtaken moet je sommige mensen tegen zichzelf in bescherming nemen. Voorkom in elk geval dat ze denken alles te moeten oplossen. Een voorbeeld: wat begint met bezoekwerk vanuit de kerk, mondt vaak uit in het overnemen van zorgtaken waarvoor maatschappelijk organisaties verantwoordelijk zijn, zoals het aantrekken van steunkousen.”

Couleur locale

Met andere woorden: waar ligt de grens tussen professioneel welzijnswerk en de activiteiten van religieuze organisaties en kerken? Welke rol speelt de gemeente hierin? Door meer ruimte te creëren voor kennismaking? En ervoor te zorgen dat de krachten van die informele netwerken goed worden benut door professionals? Van Egeraat: “Religieuze organisaties zouden als onderaannemer kunnen inschrijven bij aanbestedingen van welzijnswerk. Daarnaast stelt de gemeente nog altijd budget

beschikbaar voor de zogeheten *couleur locale* in de stad. House of Hope brengt die kleur aan in de wijk. Hubach: “Wij signaleren juist dat grote aanbesteders vaak hun eigen netwerken aanwenden. Zij hebben weinig oog voor het slow social work in de wijk. Bovendien stagneren de gesprekken die we met commerciële partijen aangaan vaak op het punt van onze religieuze achtergrond. Dan wordt de scheiding tussen kerk en staat ineens weer een actueel gespreksonderwerp.”

Schat in de stad

Desalniettemin is er de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan op het vlak van samenwerking tussen welzijnsorganisaties en religieuze organisaties. Grant: “Die samenwerking wordt sterker op het moment dat je elkaar leert kennen. “Daarom is het vooral constructief om na te gaan welke partijen een bemiddelende rol kunnen spelen bij het leggen van contacten”, benadrukt Engbersen in zijn slotwoord. “De liefde moet van twee kanten komen. Als pilot zou de gemeente bijvoorbeeld een project kunnen inrichten waarbij een aantal wijkteams de komende twee jaar nadrukkelijk contact leggen met de betreffende religieuze organisaties in de wijken. Uiteraard in samenwerking met intermediaire organisaties.” Hij denkt dat als deze verbinding succesvol wordt gelegd heel veel bewoners daar baat bij zullen hebben. Hij wijst op de ambities in de stad om eenzaamheid te bestrijden. Hij geeft aan dat Platform31 een dergelijke pilot graag zou willen ondersteunen en volgen.